

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СИНЕРГІЯ НАУКОВИХ, ОСВІТНІХ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної
конференції

19 травня 2023 року

У двох томах

Том 2

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)
Є24

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**.

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та
Є24 глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх
та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-
практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редак-
цією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. –
Т. 2. – 828 с.

ISBN 978-617-8263-40-9

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». У другому томі збірника відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині в умовах повномасштабного військового вторгнення у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)

ISBN 978-617-8263-37-9 (у 2 т.)
ISBN 978-617-8263-40-9 (т. 2)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

4. Верховний Суд, огляд рішень Європейського суду з прав людини, 2020/21. URL: <https://su.arbitr.gov.ua/userfiles/media/2020-21.pdf>
5. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 10 травня 2018 року у справі № 754/11782/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73903163>
6. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 12 березня 2019 року у справі № 760/14555/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80521787>

Ключові слова: правові підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям, судові рішення Верховного Суду та Європейського суду з прав людини.

Key words: legal grounds and procedure for release from criminal liability, release from criminal liability in connection with effective repentance, court decisions of the Supreme Court and the European Court of Human Rights.

ГУРТОВЕНКО ОЛЕГ ЛЕОНТІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук, доцент*

МЕТЕТИЧНА ТЕОРІЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО: ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ

Як давно відомо, Річард Докінз запровадив поняття «мем» («mim»), прославившись на ряд своїх попередників та зазначивши, що якостями забезпечення високої здатності виживання мемів є довговічність, плодovitість та точність копіювання, а «мем-ідею» можна визначити як певну одиницю, здатну передаватися від одного мозку іншому. Якщо узагальнити наявні визначення мема, то отримуємо таке визначення (воно не належить Р. Докінзу): мем – це поширювана шляхом імітації одиниця культурної інформації. Водночас існує точка зору, згідно з якою наведений підхід не містить наукової новизни. Для отримання такої новизни мемом варто вважати розповсюджений реплікатор, а немемом – нерозповсюджений реплікатор. Меметика – це: 1) сфера буття мемів; 2) наука про меми.

Хоча, як відомо, Р. Докінз у своїй книзі «Егоїстичний ген» посиляється на ряд вчених, яких розглядає як своїх попередників щодо питань мему, сам Р. Докінз та його послідовники – фахівці з меметики (ймовірно, через незнання) не посилаються на велику кількість їхніх попередників, які протягом не однієї сотні років дуже детально описували меми, хай і особливо не намагаючись з'ясувати механізм їхньої дії на макрорівні та не пропонуючи жодних найменувань (зокрема неологізмів) відповідних поняття та науки (ймовірно, через те, що їм забракло узагальнюючого погляду). Ось перелік ряду згаданих попередників: Гюнтер Аммон, П'єр Бурдьє, Джеймс Марк Болдун («Маркетинг наслідування», з посиланням на погляди бізнесменів Жана Поля Гетті та Макса Купера), Гюстав Ле Бон

(«Психологія народів і мас»), А. Вігуру та П. Жуке́л'є («Психічний збудник інфекції»), Вільгельм Максиміліан Вундт (зокрема як критик), Генік, Давід Еміль Дюркгейм (зокрема як критик), Альфред Еспінас, П'єр Жан Жорж Кабаніс, Фредерік Мальстрьом (щодо образу «інопланетянина»), П. Реньяр («Розумові епідемії», в іншому перекладі – «Епідемія божевілля»», Джеймс Саллі, Борис Сідіс, Сципіон (Шипіо) Сігеле, («Злочинна хвиля», з посиланням на Горація, Рамбассона та Уолтера Беджота; «Психологія сект»), Жан-Габріель Тард («Закони наслідування»), В. С. Тоненберг («Психологічні аспекти навіювання»).

У декількох наступних абзацах для спрощення формулювань термін «меметика» вживається лише в значенні відповідної науки. Меметична теорія Всесвіту – це наукова теорія, згідно з якою меми належать до компонентів Всесвіту та існують (потенційно, реально, в минулому, гіпотетично) в усіх її відомих в науці чотирьох сферах: неживій природі, біологічному, психічному та соціальному (втім, оскільки соціальним об'єктивно охоплюється відповідний психічний компонент, то коректніше казати «соціально-психічному») компонентах життя.. Викладене свідчить, що немемі належать до компонентів Всесвіту та здатні існувати в усіх її відомих в науці чотирьох сферах, а також про те, що згідно з однією з класифікацій компоненти Всесвіту – реплікатори поділяються на меми та немемі. Поняття «меметика» та «меметична теорія Всесвіту» є повними синонімами. Різні терміни запроваджено для більшої наочності, як і будь-які повні синоніми.

Антропна (антропологічна) меметика – це наука про меми у сфері людської життєдіяльності. Меметична теорія антропності (антропології) – це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів людської життєдіяльності існують (потенційно, реально, в минулому, гіпотетично) меми. Викладене свідчить про те, що немемі належать до компонентів людської життєдіяльності, а також про те, що згідно з однією з класифікацій компоненти людської життєдіяльності – реплікатори поділяються на меми та немемі (те саме за аналогією розповсюджено на наведені нижче сфери). Поняття «антропна (антропологічна) меметика» та «меметична теорія антропності (антропології)» є повними синонімами.

Поведінкова меметика – це наука про меми у сфері поведінки. Йдеться про поведінку і людей, і (тут людину не віднесено до тварин) тварин. Йдеться як про психічну поведінку (як-от психічні само регулятори та принаймні контрольовані емоції), так і про фізичну (інакше кажучи, соціальну) поведінку. Йдеться про відповідні фактори (причини, умови), наслідки та зв'язки між ними. Йдеться про роль підсвідомості та свідомості в імітації (наслідуванні). І так далі. Меметична теорія поведінки – це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів поведінки існують (потенційно, реально, в минулому, гіпотетично) меми. Поняття «поведінкова меметика» та «меметична теорія поведінки» є повними синонімами.

Меметика протидії кримінально-протиправній поведінці – це наука про меми у сфері протидії кримінально-протиправній поведінці. Меметична теорія протидії кримінально-протиправній поведінці –

це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів протидії кримінально-протиправній поведінці існують (потенційно, реально, в минулому, гіпотетично) меми. К. Джайшанкар (англ. Kaurappannan Jaishankar) вживає термін «меметична теорія попередження злочинності» (англ. «memetic theory of crime prevention»), пише, що застосування цієї теорії може бути плідним, та посилається у цьому зв'язку на ще одного автора – Пауля Екблома (Paul Ekblom) [https://books.google.com.ua/books?id=qfoO4NwIP00C&pg=PA450&lpg=PA450&dq=memetic+theory+of+crime&source=bl&ots=MIUu0jXzrF&sig=NSkqH3lQmaD3M1TdqCTJt4ZFeQU&hl=ru&sa=X&ei=QaYMeVe_CG4byPMjBgNAK&ved=0CB0Q6AEwAA – v=onepage&q=memetic %20theory %20of %20crime&f=false1, p. 450].

Меметика кримінально-протиправної поведінки – це наука про меми у сфері кримінально-протиправної поведінки. Меметична теорія кримінально-протиправної поведінки – це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів кримінально-протиправної поведінки існують (потенційно, реально, в минулому, гіпотетично) меми. Один із механізмів розповсюдження кримінального мислення та кримінально-протиправної поведінки (як і багатьох видів мислення та поведінки) є меметичним. Меметична теорія кримінально-протиправної поведінки є похідною частково від уявлень про стереотипи, стигму, навчання та біхевіоризм, а також має сприяти більш глибокому осягненню таких уявлень. Меметична теорія кримінально-протиправної поведінки вносить вклад у розуміння характеристик кримінально-протиправної поведінки та є складником взаємного збагачення теорій кримінально-протиправної поведінки (а їхні види виділяються за різними класифікаційними підставами).

Меметика віктимності – це наука про меми у сфері віктимності. Меметична теорія віктимності – це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів віктимності існують (потенційно, реально, в минулому, гіпотетично) меми.

Меметика рятівної діяльності – це наука про меми у сфері рятівної діяльності. Меметична теорія рятівної діяльності – це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів рятівної діяльності існують (потенційно, реально, в минулому, гіпотетично) меми.

Юридична меметика (тут – те саме, що і меметична юриспруденція) – це наука про меми у сфері юриспруденції (юридичні меми, включно з таким мемом, як об'єктивне право). Юридичні положення часто стають мемеми (Р. Броді та ін.). Меметична теорія юриспруденції – це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів юриспруденції існують (потенційно, реально, в минулому, гіпотетично) меми.

Кримінально-правова меметика (тут – те саме, що і меметичне кримінальне право) – це наука про меми у сфері кримінального права. Меметична теорія кримінального права – це наукова теорія, згідно з якою серед компонентів кримінального права існують (потенційно, реально, в минулому, гіпотетично) меми. Сюди належать і мемі-емоції, як-от корисливість та каяття саме у сфері кримінального права. Меметична кримінально-правова політика є компонентом політики, меметики та кримінального права.

Кримінальне правопорушення-мем – це розповсюджене (наприклад, у правосвідомості, в позитивному праві юрисдикцій, на практиці) кримінальне правопорушення. Тут йдеться про рівень розповсюдженості, який є значно вищим, ніж рівень, необхідний і достатній для позитивно-правової криміналізації.

Меметичне кримінальне правопорушення – це правопорушення, яке характеризується нерозповсюдженням позитивних (тобто корисних) сутностей та/або розповсюдженням негативних (тобто небезпечних, шкідливих) сутностей. Склад меметичного кримінального правопорушення – це склад кримінального правопорушення, яке характеризується ознакою у вигляді нерозповсюдження позитивних сутностей та/або розповсюдження негативних сутностей.

До прикладів видів складів меметичних кримінальних правопорушень належать їхні склади, ознакою яких є:

1) розповсюдження організмів чи комп'ютерних вірусів. Це склади меметичних кримінальних правопорушень, які характеризуються тим, що суб'єкт кримінального правопорушення долучається до об'єктивно закладеного відтворення реплікаторів, які постають предметами складів кримінальних правопорушень. Йдеться або про розповсюдження мемів, або про перетворення реплікаторів на мемів.

2) перешкоджання розповсюдженню (тут – наприклад, обмеження прав на розповсюдження релігійних переконань; зрозуміло, що включно з атеїстичними переконаннями; див., наприклад, рішення ЄСПЛ у справі «Коккінакіс проти Греції» (англ. CASE OF KOKKINAKIS v. GREECE (Application no. 14307/88)) від 25 травня 1993 р. [2]; це рішення пов'язане зі сферою прозелітизму), нерозповсюдження позитивної інформації та/або розповсюдження негативної інформації, зокрема передача ідей-загроз (шкідливих ідей), наприклад, передача ідей, що полягає в координації діяльності співучасників кримінального правопорушення;

3) втягнення в певну діяльність (склад кримінального правопорушення полягає в створенні копії зразка поведінки або спрямований на таке створення). Безпосередньо в тексті Кримінального кодексу України відповідне втягнення згадується в ч. 1 примітки до ст. 149, ч. 2 ст. 156¹, ст. 258¹, 268⁵, ч. 3 ст. 301², ст. 303, ст. 304 [3].

Мемплекси релігійного фанатизму, нацизму, фашизму, неонацизму, неофашизму, рашизму є потужними факторами кримінально-протиправної поведінки, зокрема факторами вчинення терористичних актів та кримінальних правопорушень у сфері агресивної війни, факторами існування терористичних актів та кримінальних правопорушень у сфері агресивної війни як мемплексів.

Трапляється, що суб'єкти кримінальних правопорушень поводяться під впливом, зокрема, мемів, а також виправдовують вчинення кримінальних правопорушень тими чи іншими мемами. Це ідейні правопорушники та правопорушники – користувачі «індульгенцій» та «самоіндульгенцій». Ані перше, ані друге поняття не збігається з поняттям Енріко Феррі «злочинці за надбаною звичкою».

Має бути створено повноцінну систему міжнародної протидії авторитаризму, тоталітаризму та «породжуваних» ними кримінальних

правопорушень, включно з кримінальними правопорушеннями у сфері агресивної війни. Такою системою мають охоплюватися, зокрема, попереджувальна протидія ідеологічному ірраціоналізму, корисливому свавіллю, явищу «несправжніх» та тіньових («справжніх») керівників авторитарних, тоталітарних режимів, включно з меметичною кримінально-правовою протидією зазначеним явищам. Має бути створена багаторівнева система протидії авторитаризму, тоталітаризму, злочинам у сфері агресивної війни, якою охоплюватимуться, зокрема, юридична заборона явища «несправжніх» та тіньових («справжніх») керівників, порушення якої тягнуло б, зокрема, потужні міжнародні санкції, припинення економічних (для цього заздалегідь мають бути створені альтернативні потенційні ринки, впроваджено страхування збитків від припинення економічних відносин, передбачено – звичайно, з урахуванням положень про обставини, що виключають протиправність діяння – запровадження санкцій щодо тих, хто не припинив свої відповідні відносини), політичних, дипломатичних і т. ін. відносин із відповідними юрисдикціями.

Список використаних джерел:

1. Jaishankar K. International Perspectives on Crime and Justice. – Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2009. – 720 с.
2. CASE OF KOKKINAKIS v. GREECE (Application no. 14307/88). 25 May 1993 / Judgment. European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:\[%22Kokkinakis%22\],\[%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-57827%22\]\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22Kokkinakis%22],[%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],[%22itemid%22:[%22001-57827%22]]}) (application date: 28.11.2021).
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – С. 1. – Ст. 920.

Ключові слова: мем, меметика, кримінальне право, кримінально-протиправна поведінка, меметична теорія кримінально-протиправної поведінки.

Key words: meme, memetics, criminal law, criminal behavior, memetic theory of criminal behavior.

ІВАНОВА ВЕРОНІКА ПЕТРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук, доцент*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ КОНСТИТУЦІЙНИХ (ОСНОВНИХ) ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Охорона конституційних прав і свобод людини та громадянина є пріоритетним завданням будь-якої сучасної держави та світової спільноти загалом. Вона ґрунтується на таких міжнародно-правових документах, як Загальна декларація прав людини 1948 року, Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод 1950 року

СЕКЦІЯ 20

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Коломієць Юлія Юріївна Угода про визнання винуватості для корупціонерів	165
Стрельцов Євген Львович Догми кримінального права воєнного стану	168
Мирошниченко Наталія Анатоліївна Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю	172
Туляков Вячеслав Олексійович Принцип рівності та режими кримінально-правового регулювання	175
Козаченко Олександр Васильович Зміст та властивості обмежувальних заходів	181
Абакіна-Пілявська Людмила Миколаївна Кримінальна відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану: новели законодавства	185
Берш Анастасія Яковлівна Психічний стан військовослужбовців під час вчинення кримінального правопорушення як підстава визнання їх обмежено осудними	188
Василяка Олеся Костянтинівна Штраф чи позбавлення волі за незаконне перетинання кордону військовозобов'язаними?	191
Горбачова Ірина Михайлівна Угода про примирення та визнання винуватості: уникнення покарання чи засіб заохочення	194
Гуменюк Віталій Васильович Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям	197
Гуртовенко Олег Леонтійович Меметична теорія кримінально-протиправної поведінки та кримінальне право: постановка питання	201
Іванова Вероніка Петрівна Кримінально-правовий захист конституційних (основних) прав і свобод людини і громадянина	205
Камінський Петро Валерійович Окремі питання криміналізації примушування до шлюбу	208
Колодін Денис Олексійович До питання кримінально-правового регулювання захисту виборчих прав громадян	211